

AMALIY SOG'LOM ODAMLARDA FITOPREPARATLARNI QO'LLASH IMKONIYATLARI

N. S. Rustamova¹,

N. O. Ergasheva¹,

D. B. Axmedova²

Tibbiyot xodimlarining kasbiy malakasini oshirish markazi¹,
Toshkent tibbiyot akademiyasi²

Annotatsiya:

So'nggi yillarda kimyoviy dori vositalarini ishlab chiqishda sezilarli yutuqlarga erishganiga qaramay, fitoterapiyaning mashhurligi oshib bormoqda. Tabiiy shifobaxsh moddalar va ular asosidagi mahsulotlarning jozibadorligi fitopreparatlarning o'ziga xos xususiyatlari va biologiya, tibbiyot va farmatsevtika ishlab chiqarishidagi jadal rivojlanayotgan texnologiyalar tufayli ortib bormoqda. Metodologiya: Dorivor o'simliklarga asoslangan dori vositalariga oid ma'lumotlarni o'z ichiga olgan adabiyot manbalari tahlil qilindi va tuzildi. Fitopreparatlar bir qator afzalliklarga ega, jumladan, yuqori samaradorlik bilan past toksiklik, keng terapevtik ta'sir doirasi, yaxlit organoprotektiv ta'sir, tananing barcha a'zolari va tizimlariga uyg'unlashtiruvchi ta'sir, minimal nojo'ya ta'sirlar, sintetik dorilarga nisbatan nisbatan arzonroq narx va foydalanish imkoniyati. uyda tayyorgarlik. Fitoterapiya turli kasalliklarning birlamchi va ikkilamchi profilaktikasi uchun qo'llaniladi. Ushbu maqolada phy ning potentsial ilovalari muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: kasallik, fitofarmatsevtika, davolash, profilaktika, sog'lom odamlar farmakologiyasi, dori vositalari.

Kirish

Fitoterapiya (qadimgi yunoncha "o'simlik" va "terapiya" so'zlaridan olingan) - dorivor o'simliklar va ulardan olingan murakkab preparatlardan foydalanishga asoslangan inson kasalliklarini davolash usuli. Rus adabiyotida "o'simlik dorisi" atamasi ko'pincha "fitoterapiya" ning sinonimi sifatida ishlatiladi, garchi fitoterapiya tushunchasi ancha kengroqdir. Zamonaviy qarashlarga ko'ra, o'simlik dunyosiga nafaqat o'tlar, balki o'simliksimon organizmlar (suv o'tlari, zamburug'lar, miksomitsetlar) va yuqori o'simliklar (o'tlar, butalar, daraxtlar) ham kiradi. O'simlik dunyosining barcha vakillari shifobaxsh xususiyatlarga ega. Tibbiyotning tabiiy

moddalar, shu jumladan o'simliklar va o'simlik ekstraktlari bilan davolashni o'rganadigan bo'limiga farmakognoziya deyiladi [1].

Fitoterapiya eng qadimiy fanlardan biri bo'lib, tarixi olti ming yildan ortiq davom etadi [2]. Insoniyat rivojlanishining dastlabki bosqichlarida ham o'tlar nafaqat ozuqa manbai, balki kasalliklarni davolash vositasi ham bo'lgan. Qadimgi tsivilizatsiyalar dorivor maqsadlarda 21 000 ga yaqin o't turlaridan foydalanganligi hujjatlashtirilgan [3].

Munozara: Qadim zamonlarda nafaqat kasal odamlar, balki sog'lom odamlar ham turli maqsadlarda o'simliklardan foydalanganlar. Masalan, jangchilar yuqori jismoniy zo'riqishning salbiy ta'sirini kamaytirish va tananing energiya salohiyatini tiklashni tezlashtirish uchun o'simlik preparatlarini iste'mol qildilar [4].

Hozirgi vaqtda ko'pgina mamlakatlarda farmakologiyaning yangi sohasi - sog'lom shaxs farmakologiyasi jadal rivojlanmoqda. Ushbu sohaning maqsadi sog'lom odamlar uchun davolanmaydigan, balki allaqachon sog'lom bo'lgan shaxslarning sog'lig'i va samaradorligini oshiradigan dori-darmonlarni yaratishdir [4]. Fitoterapiya kasalliklarning oldini olish bilan bir qatorda sog'lom organizmning moslashuvchan zaxiralarini oshirish qobiliyatiga ega [5].

Bugungi kunda fitopreparatlardan inson salomatligini saqlash va mustahkamlash, shuningdek, atrof-muhit omillarining salbiy ta'siriga duchor bo'lgan aholining keng qatlamlarini sog'lomlashtirish va sog'lomlashtirish maqsadida foydalanish asoslari o'zini oqlamoqda. Kasallik rivojlanishining oldini olish allaqachon rivojlangan kasalliklarni davolashdan ko'ra osonroq va arzonroq ekanligi uzoq vaqtdan beri ma'lum. Fitoterapiya kasalliklarning rivojlanishining oldini olishga qodir bo'lgan profilaktik tibbiyot sohasidagi eng samarali vositalardan biriga aylanmoqda [5]. Tibbiyotda profilaktika usuli sifatida fitoterapiyadan foydalanish Rossiya Federatsiyasining kurortlarida keng tarqalgan kasalliklarning birlamchi va ikkilamchi profilaktikasi uchun yuqori baholanadi [6]. O'zbekistonda fitoterapiya xalq tabobatida turli xil dori vositalarining bir qismi sifatida faol qo'llaniladi. Dorivor o'simliklarning yangi xossalari kashf etilishi zamonaviy shahar sharoitida aholi salomatligini mustahkamlashda ulardan kengroq va samaraliroq foydalanish imkonini beradi [7].

Butun umummilliy muammoga aylangan navqiron avlodga ta'lim sifatini oshirish, ularning salomatligini mustahkamlash yo'li bilan ularning yechimini fitoterapiya taklif etadi. Gormonal o'zgarishlarning o'tish davrini boshdan kechirayotgan o'smirlarning ruhiy farovonligi va immunitet tizimi ko'pincha ularga qo'yiladigan

talablarni english uchun kurash olib boradi, bu esa ushbu yosh guruhida ruhiy va immunitet bilan bog'liq kasalliklarning sezilarli darajada oshishiga olib keladi [8]. Sportda botanika preparatlaridan foydalanish uzoq tarixga ega amaliyotdir. Masalan, Rimdagi Buyuk Sirkda (miloddan avvalgi 6-asr) mashhur gladiatorlar o'zlarining ish faoliyatini yaxshilash, charchoq va og'riqni kamaytirish uchun o'simlik stimulyatorlaridan foydalanganlar. Miloddan avvalgi 2-asrda yunon sportchilari o'zlarining sport yutuqlarini yaxshilash uchun kunjut urug'lari va ma'lum turdagi psixoaktiv qo'ziqorinlarni iste'mol qilishgan.

O'rta asrlarda "berserkerlar" nomi bilan mashhur bo'lgan norman jangchilari jangdan oldin pashsha va boshqa psixotrop qo'ziqorinlarning qaynatmasi bilan mast bo'lib, tajovuzkorlik holatini keltirib chiqaradi va ularni og'riq va charchoqqa to'sqinlik qiladi. Afrika qabilalari bundan 300-400 yil avval badanni ba'zi o'simliklarning ekstraktlari bilan ishqalash hayajonni uyg'otishi, mahsuldorlikni oshirishi va qo'rquv tuyg'usini susaytirishi mumkinligini aniqlagan. O'rta asrlardagi ispan yilnomalari mayya va atteklar tomonidan jangchilarning jangovar ruhini oshirish uchun tabiiy stimulyatorlardan keng foydalanishni tasdiqlaydi. Qadimgi yapon yilnomalarida samuraylar dushmanlari ustidan g'alaba qozonish uchun qo'llagan maxfiy iksirlar haqida ham eslatib o'tiladi [4, 5].

Hozirgi zamonda fitopreparatlarni sportda qo'llash butun dunyoda keng qo'llanilmoqda. Masalan, Xitoyning zamonaviy sport tibbiyoti ham qadimiy bilimlarni, ham ilg'or ilmiy ishlanmalarni o'z ichiga oladi. Shunisi e'tiborga loyiqki, Xitoyda sintetik dorilarning keskin o'sishiga qaramay, dorivor o'simliklardan foydalanish kasalliklarni davolashda muhim ahamiyatga ega. Xitoy farmatsevtika bozorida o'simlik asosidagi preparatlarning ulushi sezilarli darajada qolmoqda, bu ishlatiladigan barcha dori vositalarining deyarli yarmini tashkil qiladi [4].

Britaniyalik bir guruh tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, britaniyalik sportchilar kuch va chidamlilikni oshirish uchun dorivor o'simliklardan foydalanmoqda. Tadqiqotchilar tomonidan olib borilgan tadqiqot shuni ko'rsatdiki, taniqli ginseng va ginkgo biloba barglari ekstraktlarini o'z ichiga olgan qo'shimchalarni qabul qilish kognitiv faoliyatni sezilarli darajada yaxshilashi mumkin.

Northumbria universiteti (Birlashgan Qirollik) psixologlari tomonidan o'tkazilgan tadqiqotda ushbu o'simliklardan olingan ekstraktlarning ixtiyoriy ishtirokchilarning diqqatini jamlash va ma'lumotni qayta ishlash tezligiga ta'sirini o'rganib, jenshen va ginkgoning aniq hisoblangan kombinatsiyasi optimal ogohlantiruvchi ta'sirga ega degan xulosaga keldi [4, 8].

Fitopreparatlarning yaxlit va murakkab tabiati, ko'p maqsadli harakati, selektivligi va organotrop ta'siri sog'lom odamlar uchun juda qimmatli ekanligi isbotlangan. Ular o'simlikning ba'zi tarkibiy qismlariga mumkin bo'lgan allergik reaksiyalar bundan mustasno, ularning deyarli ahamiyatsiz yon ta'siri bilan ajralib turadi [4]. Mahalliy mutaxassislar fitoterapiya yordamida sintetik farmakologik preparatlarni almashtirish mumkinligiga ishonishadi. Agar o'simlik vositalaridan foydalanish muvozanatli ovqatlanish va xun takviyalaridan foydalanish bilan birga bo'lsa, doping kerak bo'lmaydi [1, 4].

Xulosa:

Fitoterapiya turli kasalliklarning birlamchi va ikkilamchi profilaktikasi sifatida qo'llanilishini topdi, atrof-muhitning salbiy omillari sharoitida aholining keng qatlamlari salomatligini yaxshilash va rehabilitatsiya qilish vositasi sifatida xizmat qiladi. Shuningdek, u sog'lom odamda adaptiv zaxiralarni kuchaytirish vositasi sifatida ishlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Булаев В. М., Ших Е. В., Сычев Д. А. Безопасность и эффективность лекарственных растений. – 2013.
2. Головкин Б. Н. Параллели фитохимии химией животных организмов //Бюллетень Главного ботанического сада. – 2012. – №. 1. – С. 69-70.
3. Карпеев А. А. Очерки истории фитотерапии //Традиционная медицина. – 2013. – №. 1 (32) 2013. – С. 34-38.
4. ФИТОТЕРАПИЯ З. РАСТИТЕЛЬНЫЙ МИР НА СЛУЖБЕ ЗДОРОВЬЯ ЧЕЛОВЕКА. – 2022.
5. Николаева И. Г. Разработка и стандартизация средств растительного происхождения, обладающих адаптогенной активностью: дис. – Институт общей и экспериментальной биологии СО РАН, 2012.
6. Мальчуковский Л. Б., Поволоцкая Н. П. Из истории развития фитотерапии на курортах Кавказских Минеральных Вод //КУРОРТНАЯ МЕДИЦИНА© 2012. – 2012.
7. Малышко М. А., Корсун Е. В. Фитотерапия в современной жизни Минска //Современные проблемы фитотерапии и травничества: Материалы. – 2013. – Т. 3. – С. 169-174.
8. Митрофанова И. Ю., Яницкая А. В., Бутенко Д. В. Методологические основы выбора растительных объектов в качестве источников фитопрепаратов //Фундаментальные исследования. – 2012. – №. 10-2. – С. 405-408.

